

برنامه هفتم توسعه چگونه به موضوع پیشگیری از وقوع جرم می پردازد؟

همه دستگاه ها باید برای کاهش جرایم به خط شوند

«چک»، «مؤسسه‌های که مدعی اعزام دانشجویان به خارج از کشور و صدور مجوز چاپ کتاب و تصمیم پذیرش در رشته پزشکی در دانشگاه‌های کشور بود و از برخی افراد مبالغی بین ۲۰۰ تا ۸۰۰ میلیون تومان دریافت کرده بود»، «قرارداد شراکت با بانک برای راه‌اندازی یک واحد تولیدی که پس از به مشکل خوردن با طرف قرارداد، اقدام به اقامه دعوی کرده است»، «اختلاف ملکی مهربه»، «شکایت زن از شوهرش با این عنوان که قصد آسیب به او را داشته و با برانکار در دادگاه حاضر شده است»، «شکایت از برادر برای جعل امضای پدر برای بلا کشیدن ارث و میراث»، «اعتراض به آرای ۱۰۰ قاعده قانون شهرسازی» و... اینها تنها گوشه بسیار کوچکی از شمار چند میلیونی پرونده‌هایی است که در طول سال تشکیل می شود و چندبار می چرخد و حتی گاهی قضات بسیاری را به خود می بندد. حالا به این اظهارات توجه کنید: «تعداد پرونده‌های پرونده‌های دادگاه‌های بدوی تا تجدید نظر، اطلاع دادرسی، پرونده‌های کوچکی که می‌توانست تشکیل نشود... مورد بحث کارشناسان است. جرم ابعاد وسیعی دارد؛ از اختلاس‌ها و جرایم اقتصادی تا کیف‌قاپی‌ها و دزدی‌های خرد و کلان؛ از فساد اداری تا اختلافات خانوادگی که به تشکیل پرونده می‌انجامد؛ از کلاهبرداری و جعل چک تا اختلافات ملکی؛ از...»

تنهايي نتوانند با بودجه‌ای محدود در همه ابعاد فعالیت داشته باشد تا به کاهش جرم یا به عبارتی کاهش پرونده‌های قضایی بینجامد؟ چگونه می‌توان دست روی دست گذاشت تا پرونده‌ای تشکیل شود و دستگاه عدلیه برای رساندن حق به حق‌دار وارد عمل شود و از این سوءدها برابر تعداد پرونده‌های قضایی که تشکیل می‌شود، عملکرد در حوزه پیشگیری نداشته باشیم؟

خرده‌روایت‌هایی از جرم

به این روایت‌های واقعی نگاه کنید: «پس از واریز پول به حساب یکی از نهادهای عمومی و خرید املاک مستقر در زمین‌های متعلق به این نهاد، پس از گذشت چهار سال، هنوز اسناد ملکی به دست آنها نرسیده است»، «سوءاستفاده از چک برای مقاصد مجرمانه که روز به روز زیاد می‌شود و حتی پای کارتن‌خواب‌ها را هم به میان کشیده است یعنی استفاده از نام کارتن‌خوابی برای استفاده از

ابوالفضل نسائی / ایران

در مبحث گسست خانواده و آسیب‌های اجتماعی مرتبط با آن، معاونت رئیس‌جمهور در امور زنان و خانواده و دستگاه‌های مرتبط با برنامه ملی کنترل و کاهش طلاق ملزم به اجرای ابراه‌های ذیل برنامه هفتم توسعه هستند

افراد مصدومی بود که به دلیل قصور پزشکی به این کمیسیون معرفی شده بودند. در خصوص کل کمیسیون‌های اداره کل پزشکی قانونی استان تهران ۸ هزار و ۷۶ پرونده بررسی شده است که در حوزه معاینات بالینی هزار و ۲۹۳ پرونده، در حوزه علت فوت ۲۳۷ پرونده و در کمیسیون روانپزشکی ۹۶۵ پرونده مورد بررسی قرار گرفتند. «

و اینها تنها بخشی از آمار و ارقامی است که مسئولین قضایی اعلام کرده‌اند و با نگاه به آنها می‌توان گستردگی جرم و در نهایت توسعه و تأکید رئیس‌جمهور و اهمیت آن را متوجه شد. از این سو کارشناسان نشست‌های مختلفی تشکیل می‌دهند تا نحوه تعامل داورى کانون‌های وکلای دادگستری با دستگاه قضا و نقش و جایگاه داورى در حل و فصل اختلافات، کاهش ورودی پرونده‌ها به دادگستری، داورى و چالش‌های پیش‌رو را مورد بحث قرار دهند. واقعیت این است که پرونده‌های قضایی در محاکم دادگستری به عنوان یکی از ابرچالش‌های موجود در نظام قضایی کشور دارای تراکم بسیار است. این مسأله اطاله دادرسی، تأخیر در احقاق حق و عدم تحقق دادرسی عادلانه و بموقع را به دنبال دارد. کارشناسان می‌گویند: «هرچند متصدیان دستگاه قضایی برای حصول نتیجه مطلوب تلاش می‌کنند، اما اینها کافی نیست. از سال‌ها پیش نظام قضایی کشورهای دنیا با این مضمرات مواجه شده‌اند و برای برون‌رفت از آن به تأسی از پیشینه تاریخی، فرهنگی، مذهبی، سنن و عرف جامعه خود، درصدد مواجهه با این چالش و کاهش پرونده‌های ورودی به مراجع قضایی برآمده‌اند.»

رئیس کانون وکلای دادگستری کرمان‌نشا در یکی از همین نشست‌ها گفته بود: «در دنیای معاصر، قضا‌داری از اصول و سیاست‌های مهم نظام‌های حقوقی به حساب می‌آید و هر کشوری به فراخور و نظریه سیستم حاکمیتی حقوقی، فرهنگی، رسوم و اعتقادی خود نهادهای خارج از دادگستری و روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات را تأسیس کرده‌اند که این مسأله در نهایت باعث تسریع در احقاق حق به‌صورت آسان، ارزان، عادلانه و در نتیجه کاهش بار سنگین ورودی پرونده‌ها به دادگستری شده است.»

پیش‌بینی، بررسی و ارزیابی خطر وقوع جرم و انجام اقداماتی برای پیشگیری از وقوع جرم در جامعه اصلی اما گریزی نداریم که به این سمت حرکت کنیم. گرچه مشخص است که راه پیشگیری از وقوع جرم تا حدود زیادی جنبه فرقه‌نگی و اقتصادی دارد و جغرافیایی زیادی در پیشگیری از وقوع جرم دارد، اما همین مسأله نشان نمی‌تواند به دوش قوه قضائیه گذاشت. جامعه امروز آستان جرایمی است که بخشی از آن به دلیل موقعیت جغرافیایی کشور و دسترسی آسان به موادمخدر به جهت همجواری با کشور افغانستان می‌تواند باشد و بخش دیگر به خاطر غفلت این سال‌های مسئولان در تربیت نسلی است که در برابر زندگی در یک جامعه مدنی، قانونمند و مسئولیت‌پذیر باشند.

اشاراتی مستقیم به مسأله پیشگیری در برنامه هفتم توسعه

شاید اینجا باید پای برنامه هفتم توسعه را به میان آورد که چهارمین برش از سند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور است. پیش‌نویس لایحه برنامه هفتم توسعه برای سال‌های ۱۴۰۲ تا ۱۴۰۶ در ۲۳ فصل و ۷ بخش روز ۳۰ اردیبهشت ماه ۱۴۰۲ رونمایی و منتشر شد. این لایحه شامل بخش‌های اقتصادی، زیربنایی، فرهنگی و اجتماعی، علمی، فناوری و آموزشی، سیاست خارجی، دفاعی و امنیتی و اداری، حقوقی و قضایی است. اولین برنامه در راستای تحقق بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی است که برای تحقق عدالت و با رویکرد مسأله‌محوری بر موضوعات انسانی و مهم کشور تمرکز کرده است و حالا باید پرسید این برنامه چه میزان بر امر پیشگیری از وقوع جرم تمرکز دارد.

امین پژمان، پژوهشگر حقوق اساسی مرکز پژوهش‌های مجلس

شورای اسلامی در خصوص سهم پیشگیری از جرم در برنامه توسعه هفتم و البته در کنارش پرسش درباره سهم دستگاه‌های اجرایی برای پیشگیری از جرم به «ایران» می‌گوید: «در سیاست‌های کلی برنامه هفتم توسعه هم که از سوی مقام معظم رهبری ابلاغ شده است به پیشگیری از وقوع جرم به صورت مستقیم اشاره شده است.» و در ادامه به بند ۲۶ برنامه اشاره کرده و در توضیح می‌گوید: «در این بند به پیشگیری از وقوع جرم مبتنی بر سبب تحول قوه قضائیه تأکید شده و مستقیماً به آسیب‌های اجتماعی پرداخته شده که ذیل آن هم اعتیاد، طلاق، حاشیه‌نشینی و مفاسد اجتماعی آمده است و اشاره شده که آیین‌نامه‌ها، شاخص‌ها و زمان‌بندی‌های مربوطه در شورای اجتماعی از زمان تصویب ظرف مدت سه ماه باید ابلاغ شوند. همچنین پیشگیری از بروز آسیب‌های اجتماعی با اطلاع‌رسانی برنامه‌ها و آموزش‌های اجتماعی هم ذیل آن آمده و به پیشگیری از ناهنجاری‌ها و آسیب‌های اجتماعی هم اشاره شده است.»

وی ادامه می‌دهد: «همان‌گونه که بیان شده، تمامی موارد اعلامی در برنامه هفتم توسعه ذیل کاهش پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی قرار دارند و به دلیل اهمیت بالای موضوع به صورت جداگانه به آنها پرداخته شده است و نهاد‌های مسئول مربوط را ملزم به همکاری با قوه قضائیه در خصوص آن محور خاص کرده است، به عنوان مثال در مبحث گسست خانواده و آسیب‌های اجتماعی مرتبط با آن معاونت رئیس‌جمهور در امور زنان و خانواده و دستگاه‌های مرتبط با برنامه ملی کنترل و کاهش طلاق ملزم به اجرای ابراه‌های ذیل برنامه هفتم توسعه هستند. یا در بحث قاچاق کالا و پیشگیری از قاچاق سامانه‌ای در خصوص آن وجود دارد و در لایحه تأکید شده که اطلاعات این سامانه باید به‌روزسانی و تبادل اطلاعات برخط شود. در این زمینه سازمان ثبت اسناد و املاک و همچنین قوه قضائیه باید ظرف ۶ ماه پس از تصویب برنامه هفتم توسعه، اقدامات لازم را در برخط اطلاعات، اطلاعات متهمان قاچاق و به‌روزسانی مواردی که اسرار دارند و سایر موضوعات مربوط به این افراد را در سامانه تلفن همراه و به‌روزسانی کنند و همچنین با مرکز ملی تبادل اطلاعات نیز همکاری‌های لازم را داشته باشند.»

پژمان در خصوص اشاراتی که به امر پیشگیری در برنامه هفتم توسعه شده، سیم کارت‌های تلفن همراه را هم مشمول دانسته و توضیح می‌دهد: «در زمینه پیشگیری از وقوع جرایم با استفاده از سیم کارت‌های تلفن همراه، براساس اعلام قوه قضائیه سیم کارت‌های افراد فونی، شرکت‌هایی که منحل شده‌اند یا اتباع غیر ایرانی که به کشور خود بازگشته‌اند و همچنین زندانیان سیم کارت‌ها باید تا زمان تعیین تکلیف یک طرفه شده یا مسدود گردند.»

او به بخش دیگری از این برنامه اشاره می‌کند و می‌گوید: «همواره در حوزه دانش‌آموزی مقابله با آسیب‌های اجتماعی باید در اولویت برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های مسئولان جوامع باشند. در برنامه هفتم توسعه هم این مهم دیده شده و به منظور غنی‌سازی برنامه‌های فرهنگی، هنری و پیشگیری از مخاطرات اجتماعی با استفاده از ظرفیت‌های متنوعی که در کشور وجود دارد، به آن پرداخته شده

است، به عنوان نمونه می‌توان به محتوای ماده (۸۷) با موضوع «آموزش یک مهارت ورزشی به دانش‌آموزان در پایان هر دوره تحصیلی»، بند «ج» ماده (۸۹) با موضوع «غنی‌سازی برنامه‌های ورزشی در مدارس و تأمین سلامت روحی و جسمی دانش‌آموزان» و تبصره «۲» بند «ج» ماده (۸۹) با موضوع «خدمت‌فوق برنامه ورزشی و غنی‌سازی اوقات فراغت در ساعات غیرآموزشی برای دانش‌آموزان و خانواده‌ها» و بند «الف» ماده (۹۲) با موضوع «در اختیار گذاشتن امکانات و منابع دستگاه‌های اجرایی براساس اعلام نیاز واحدهای ورزشی وزارت آموزش و پرورش» و بند «ب» ماده (۹۲) با موضوع «تأمین سلامت روحی و جسمی دانش‌آموزان و مقابله با آسیب‌های اجتماعی از طریق ظرفیت‌های قانونی در اختیار» اشاره کرد. در نهایت هم آموزش و پرورش خواسته شده تا برنامه‌های مصوب را اجرایی کند.»

به گفته پژمان، پیشگیری در حوزه فضای مجازی هم جایگاه مهمی دارد تا جایی که در برنامه هفتم توسعه نیز به آن اشاره شده است و دستگاه‌ها مکلف شده‌اند تا با مرکز ملی فضای مجازی همکاری لازم را داشته باشند.

در فصل دیگر برنامه هفتم توسعه

در حوزه پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی به بحث سرعت پرداخته شده و عنوان شده که در شهرک‌ها و مجتمع‌های مسکونی برای پیشگیری از سرقت، ایشان باید پیوسته دانش فراجا را رعایت کنند. مواردی که به آنها اشاره شد همگی در ذیل پیشگیری در برنامه هفتم توسعه به صورت مستقیم وجود دارند اما موارد دیگری هم در حوزه پیشگیری در این برنامه وجود دارند که به صورت غیر مستقیم به آنها پرداخته شده است که صحبت از آنها به تحلیل‌های عمیق‌تری نیاز دارد.

پیشگیری از آسیب‌های ناشی از موادمخدر در برنامه هفتم توسعه

دیبرکل ستاد مبارزه با مواد مخدر هم چندی پیش با اشاره به اهمیت امر پیشگیری در لایحه برنامه هفتم توسعه گفته بود: «پیش‌پادرات به دولت و پیگیری‌ها از مجلس برای تصویب قانون برنامه هفتم در ایجاد شرایط مبارزه متوازن با مواد مخدر در چهار حوزه مقابله، پیشگیری، درمان و توانمندسازی انجام شده است. مجموعه کشور در حال ارزیابی نهایی هستند و گزارش آن بزودی اعلام می‌شود. چهار حوزه در زمینه مبارزه با مواد مخدر وجود دارد که شامل مقابله، پیشگیری، درمان و توانمندسازی است. در برنامه ششم توسعه نمی‌توان با تأکید بر یک مؤلفه صرفاً موضوع مواد مخدر را ساماندهی کرد. چهار حوزه مقابله با مواد مخدر، درمان و توانمندسازی برنامه هفتم توسعه پیش‌بینی شد، و دولت داریم تا یک بسته را در برنامه هفتم توسعه پیش‌بینی کنیم که چهار حوزه مقابله با مواد مخدر، پیشگیری، درمان و توانمندسازی توام با یکدیگر دیده شود. اگر تمام ما را به نتیجه نهایی نمی‌رساند لذا حتماً در کنار آن باید به پیشگیری نیز توجه شود. ما پیشنهادات خود را تخصصی برنامه هفتم برای اصلاح نهایی به سازمان برنامه و بودجه ارائه دادیم و امیدواریم در مجلس هم تصویب و شرایط مبارزه متوازن را فراهم کند.»

کاهش آمار جرم با افزایش آگاهی‌های حقوقی مردم

برش

امین پژمان پایین بودن اطلاعات و آگاهی‌های حقوقی مردم را منجر به وقوع جرم می‌داند، او معتقد است که اطلاع مردم از قوانین تا اندازه‌ای نیست که بتواند عامل بازدارنده باشد. او می‌گوید که نظام قانونی ما دچار پراکندگی است و انسجام درستی ندارد. از سویی دیگر مردم به قوانین دسترسی کافی ندارند با این همه در سیاست‌های کلی نظام ابلاغ شده که باید قوانین جامع و باب‌بندی شوند و عناوین هم کاهش پیدا کنند. برکی پوشیده نیست که نقش رسانه‌ها در ترویج آگاهی‌های مردم از سایر نهادها پررنگ‌تر است. بر همین اساس به گفته پژمان، برای اینکه بتوانیم کاری کنیم مردم کمتر مرتکب جرم شوند، باید آگاهی‌های حقوقی آنها را ارتقا دهیم و نقش رسانه‌ها در این زمینه بسیار حائز اهمیت است چرا که عمده مردم مبتنی بر عرف رفتار می‌کنند و قانون و دسترسی‌ها بیشتر از طریق فضای مجازی است که لزوماً سخنان در این ریشه قانونی ندارد. وی می‌گوید: «مهم‌ترین کاری که باید در این حوزه انجام داد، ابتدا منظم‌تر و قابل دسترسی‌تر کردن قانون و سپس ترویج آگاهی‌های عمومی در رسانه‌ها و نظام آموزشی و مدارس است که آن هم باید از زاویه وزارت آموزش و پرورش اتفاق بیفتد.»